

1939, de grijze kepie verboden

Op 19 april 1916 werd bij een beschikking van de minister van oorlog (VIe Afd., No. 1) bepaald, dat bij het leger de grijze sjako en de pet (grijs en blauw) M 1912 kwamen te vervallen en zouden worden vervangen door een kepie.

Dit nieuwe hoofddekseel werd als volgt omschreven:

'Képi van grijs laken, ovaal ronden bodem, hoog vóór 91/Z achter 121/2 cm; vallende klep met grijs laken overtrokken; stormband van blank tuigleder met bronzen gesp en schuifpassanten, aan elke zijde een kleine bronzen uniformknoop; onderscheidenlijk op 1 en 4 cm afstand van den onderkant een bies of koord, breed ongeveer 2 mm. De bol gebiesd met grijs laken; aan de voorzijde eene kokarde en tusschen de biezen het indeelingsdistinctief.' Deze kepie had een voorgeschiedenis, die eigenlijk al begon, toen in 1865 bij het leger en het korps mariniers een nieuw, verlaagd type sjako werd ingevoerd. Véeel metalen beslag, zoals lissen met knopen, de kinketting met de rozetten en de stoffen passementerie, als snoeren, ballen en pompons werden óók op dit model weer rijkelijk aangebracht. Het woord 'afschaffen' werd in die dagen nog maar weinig gehanteerd!

Zo'n 'uitbundig' type hoofddekseel vereiste, zoals begrijpelijk, véeel onderhoud. Door de leger- en marineleiding werd dan ook véeel tijd beschikbaar gesteld voor miliciens of marinier om alles, al poetsend, glimmend te houden !

Het beroepspersoneel echter had, bij het verrichten van de dagelijkse dienst, meer behoefte aan een minder bewerkelijk hoofddekseel. Met de nieuwe uniform-voorstellen van 1865 werd óók aan dit probleem gedacht. De keuze (ook bij de mariniers en later bij de schutterij) viel op een zéér laag uitgevoerd type, een soort kepie, die 8 cm hoog moest zijn. E.e.a. was vervaardigd van laken in de tint of kleur van de tuniek, voorzien van een vallende klep van zwart lakleder, kleurige onderdeelsbiezen in de bol en verder versierd met een ronde kokarde van oranje zijde met lis en knoop, omgeven met gouden of zilveren bouillons of torsades en geel of wit zijden koord. 'Veldmuts' was de officiële benaming. Aan de onderzijde ervan bevond zich een brede galon, uitgevoerd in goud of zilver, geel, wit of rood, alles weer in overeenstemming met de rang of de stand van de drager.

Bij de opperofficieren werd dit hoofddekseel aan de beide zijkanten, de achterkant en rond de bol nog eens extra versierd met soustaches (smal koordgalon) in goud of zilver. Later, in de aanvang van de dertiger jaren, ziet men deze categorie-aanduiding weer terug op de moderne kepie, zij het in iets andere vorm. De eigenlijke voorganger van de latere legerkepie was dus geboren! Zoals gezegd, het was in het prille begin een laag en plat geheel, minachtend 'veldwachterspetje' genoemd, omdat vele politie-gezagsdragers van verschillende vaderlandse gemeenten in die dagen óók met een dergelijk hoofddekseel waren uitgerust.

De militaire mode (uitgedragen door coupeurs/pettenmakers en passementeriefabrikanten in de garnizoenssteden) maakte zich, gelukkig overigens, al vrij spoedig meester van deze 'veldmuts'. Zo zien we in een betrekkelijk korte tijd dit 'modelpetje' uitgroeien tot een soort buitenmodel-kepie van een aanmerkelijk hoger formaat en betere afwerking, iets zelfs met enige allure! Leve het buitenmodel! Dit alles bleef zo gehandhaafd tot 1897, toen een geheel nieuw tenue werd ingevoerd, hetgeen een ingrijpende verandering vertoonde in het uiterlijk

aanzien van verschillende onderdelen van de toenmalige Koninklijke Landmacht. De bewuste 'veldmuts' werd, behalve voor de dienstdoende schutterij, afgeschaft. De mariniers volgden.

1. Grenadiers, korporaals en manschappen blikken kokarde pompons, 1916.
2. Kokardepompon, in zilver, witte zijde of blik.
3. Wapen der Infanterie, Genie etc. Gouden, gele of blikken kokardepompons, 1916.
4. Officier of adjudant-onderofficier van het 3e halfregiment Huzaren. Zilveren kokardepompons, 1925.
5. Onderofficier der Jagers, zijden kokardepompons, ± 1920.
6. Kepi-ceremoniële tenue voor officieren der infanterie, genie etc., ±1925.
7. Hoofdofficier van het 2e Reg. Infanterie, 2e Reg. Veldartillerie of 2e Reg. Genietroepen.
8. Adjudant-onderofficier of vaandrig van de Militaire Administratie, 1938.
9. Onderofficier van het Korps Rijdende Artillerie. Zijden kokardepompon.
10. Subalterne officier van het Korps Politietroepen, ± 1938.
- 11 en 12. Banden voor hulpleiders en scheidsrechters bij oefeningen.
13. Kolonel der genietroepen gekleed in de ceremoniële tenue (±1925).
14. Indelingsdistinctieven:
 1. Cadetten van de KM.A. 2. Cadetten van de KMA.
 2. Cadetten van de Cadettenschool (tot de opheffing op 1 sept. 1924).
 3. Nederlandse Leeuw voor overigen.
 4. Grenadiers.
 5. Jagers en Landstormkorps Limburgse Jagers.
 6. Remontedepot.Ordonnans-officieren van HM. de Koningin droegen op de grijze Kepi een gekroonde W, eveneens uitgevoerd in brons.
15. Cijfers, in arabisch of Latijns schrift in diverse maten en bronstinten zoals deze na 1916, zowel model als buitenmodel werden gevoerd.

Voor alle militairen werd nu een nieuw type hoofddekseel oftewel een kepie ingevoerd, die qua vorm enigszins afwijkend was van de vroegere 'veldmuts - hoog model'. Op deze kepie, M 1897, werd een ovale oranje kokarde met lis en knoop van stof of metaal geplaatst, wederom omgeven door gouden, zilveren, gele of witte omrandingen. Aan de onderzijde van dit hoofddekseel werden koorden aangebracht, die qua tint of kleur weer correspondeerden met de omrandingen van de kokardes. Deze versiering eindigde op de achterzijde van de kepie in een kloek klaverblad. Bij parades of andere plechtigheden werden deze 'nouveau-té's' extra bekroond met zwarte of witte afhangende haneveren pluimen voor officieren en adjudanten-onderofficieren of opstaande paardeharen pluimen, spottend 'scheerkwasten' genoemd, voor de overigen.

1914

Toen op 1 augustus 1914 de algemene mobilisatie voor land- en zeemacht werd afgekondigd, was een groot deel van de Koninklijke Landmacht uitgerust met de kepie M 1897. Vrij spoedig na deze datum werd de toenmalige legerleiding geconfronteerd met omvangrijke materiaaltekorten op een breed terrein, Staal, messing, munitie, springstoffen, leer textiel en wat dies meer zij, waren begrippen, die tot de dagelijks terugkerende zorgen behoorden van de minister vane oorlog, de opperbevelhebber en zijn onderhebbende adviseurs. Een van die zorgen was het gemobiliseerde leger zo snel mogelijk te voorzien van een modern veldtenue. Reeds in 1912 was de Nederlandse legerleiding ertoe overgegaan (het Duitse keizerlijke leger in 1910) voor verschillende onderdelen van de landmacht grauwgroene velduniformen in te

voeren. Ter completering van dit kledingproject werd naast een platte pet en een kwartiermuts een geheel nieuw type hoofddekseel ontworpen. Het was een sjako van grauwgroen laken met een zwart lederen bodem en dito kleppen aan de voor- en achterzijde.

Al vrij snel bleek dit exemplaar niet te voldoen. Desondanks werden er tijdens de eerste jaren van de mobilisatie toch nog grote partijen van dit type aangemaakt. Einde 1917 waren er al 275.000 stuks aan het veldleger afgeleverd!. Men bleef echter streven naar meer eenheid in de tenue, om te beginnen met de hoofddeksels.

De uniformiteit was ver te zoeken, temeer daar de grootverlofgangers van de landmacht, die op 1 augustus 1914 wederom onder de wapenen kwamen, gekleed waren in de donkere tenue M 1865 en M 1897 en de grijze tenue M 1912 met de bijbehorende hoofddeksels als kwartier-, veld- of politiemutsen. Bij de onderdelen aankomend werden zij nog een extra uitgerust met sjako's M 1912, kolbakken, talpa's en donkere kepies M 1897 (bij de grenadiers en jagers werden zelfs nog sjako's M 1865 gevoerd) en dit alles werd ook nog eens 'door elkaar' gedragen. Hoynck van Papendrecht heeft in die enerverende dagen vele van deze tenuecombinaties in een speciaal mobilisatie schetsboek vastgelegd. Het Koninklijk Nederlands Leger- en Wapenmuseum prijst zich dan ook gelukkig deze kunstzinnige reportage in zijn bezit te hebben.

1916

Alhoewel de nieuwe veldtenue M 1912 bij beschikking van de minister van oorlog van 8 oktober 1915, VIIe afd., No. 601 al enige ingrijpende correcties had ondergaan, door o.a. vereenvoudigingen toe te passen aan de veelkleurige kragen, mouwen, opslagen, schouderbedekkingen en petbanden, zou het nog tot 1916 duren, alvorens men besloot over te gaan tot het invoeren van een uniforme grauwgroene laken kepie. Dit roemruchte exemplaar, waarvoor de kepie M 1897 ongetwijfeld óók als model heeft gestaan, zou in betere en fraaiere uitvoeringen en belijningen het zelfs uithouden tot 1940!

Tijdens de eerste fasen van de fabricage kwamen, door schaarste aan materiaal, al de eerste moeilijkheden. Zelfs de toenmalige minister van oorlog N. Bosboom, schrijft in zijn memoires, samengevat in het boekwerk 'Onder moeilijke omstandigheden, Augustus 1914 - Mei 1917' . . . Er was een tekort aan staaldraad voor kepi's'. E.e.a. was wel een bewijs, hoe belangrijk men blijkbaar toen deze 'legerhoofdzaak' vond, die het nieuwe veldtenue moest gaan completeren. Ondanks al deze tegenslagen werden er al vrij spoedig grote hoeveelheden van deze nieuwe kepi's aangemaakt. Op 1 oktober 1916 waren er 30.000 en eind 1917 235.000 exemplaren gereed voor verzending naar het veldleger. Om een goed voorbeeld te geven schafte de opperbevelhebber van land- en zeemacht, de generaal Snijders, zich óók zo'n nieuw hoofddekseel aan! Deze nieuwe modelkepie nu, werd door de legerintendance bewust hard en degelijk-stijf uitgevoerd, om vooral dienst te kunnen doen bij het dagelijks gebruik te velde. Een goede gedachte van de ontwerpers van toen was toch wel om dit grauw-ogende hoofddekseel te voorzien van traditionele gekleurde biezen. Deze onderdeelbiezen, zoals ze werden genoemd, zouden voor allen gehandhaafd blijven tot de invoering in de aanvang van de dertiger jaren van de gouden of zilveren soustache koordgalons, maar hierover later in dit artikel. Korpsemblemen, regiments- of andere nummers, die in Arabische of Latijnse cijfers in bronskleurig metaal waren uitgevoerd, vormden tesamen met de traditionele kleuren de laatste restanten van een romantisch legerverleden op hoofddekseelgebied en dit zou zo blijven tot 1940.

De vertrouwde oranjekokarde met omlijsting, lis en knoop was voor de korporaals en manschappen uitgevoerd in gekleurd blik, voor de onderofficieren in koordzijde en voor de officieren was de omranding van bouillons of torsades en verder was alles weer van goud of

zilver, geel of wit, zoals dit ook in 1897 bij de vaststelling van de toenmalige kepie was bepaald. Al vrij spoedig werden er verschillende typen kokardes uitgegeven, zowel model als buitenmodel; zoals in blik geperste exemplaren met gladde, losse knopen, M 1897 en met vaste ingeperste leeuwecoppen, lissen etc. Er werd natuurlijk véél eigenmachtig gedaan met de vervaardiging bijvoorbeeld van buitenmodel kepies. Daar de metalen fournituren hiervoor meestentijds betrokken werden van Duitse firma's, was men dus sterk afhankelijk van wat zij te bieden hadden. In de aanvang van de dertiger jaren, zoals gezegd, werd de grijze kepie voor de adjudanten-onderofficieren tot en met de hoofdofficieren voorzien van smalle gouden of zilveren koordgalons, soustache's, genaamd. Hierdoor ontstond ook in dit hoofddeksel een duidelijker onderscheid tussen de verschillende rangcategorieën. Adjudanten-onderofficieren en daarmee gelijkgestelde onderofficieren, vaandrags en kornetten droegen één soustachebies onder de onderdeelsbies. Subalterne officieren werden met twee en hoofdofficieren met drie exemplaren uitgerust, waarvan één rondom de bovenzijde van de kepie. Hierdoor vervielen dus bij de categorie officieren de gekleurde onderdeelsbiezen. Deze toevoegingen aan de kepie waren een hele verbetering en tevens een verfraaiing aan dit, toch zo typisch Nederlands geworden, militaire hoofddeksel.

Na de demobilisatie van het Nederlandse leger in 1918/1919 toen e.e.a. wat tot rust was gekomen, ontstond in de aanvang van de twintiger jaren, weer de behoefte aan een geklede en ceremoniële tenue voor de categorie officieren van bepaalde wapens, korpsen en dienstvakken. De legerleiding nam een besluit en greep terug naar dergelijke tenues in grijs, zoals vastgelegd in 1912 en completeerde dit alles met de nieuwe kepie M 1916, die voor deze ceremoniële tenue van artilleristen en genisten was voorzien van zwarte afhangende haneveren en van witte exemplaren voor infanteristen en overigen. Deze situatie zou slechts een vijf- à zestal jaren duren. De generale staf, de grenadiers en jagers, de cavalerie en de rijdende artillerie bleven hun traditionele tenues dragen.

Buitenlandse legers

De kepie werd niet alleen door het leger in Nederland gedragen. Ook het Koninklijk Nederlands Indisch Leger droeg, tot de oorlog met Japan uitbrak, bij bepaalde tenues een dergelijk type hoofddeksel, maar dan uitgevoerd in blauw-zwarte stof en voorzien van een rechte zwarte lakklep.

Verschillende buitenlandse staten hadden reeds aan het einde van de vorige eeuw hun legers uitgerust met kepies. Véél overeenkomst met het Nederlandse model van 1897 vertoonden bijvoorbeeld de typen die in Oostenrijk-Hongarije en de Scandinavische landen werden gevoerd. Meestal waren dat ook modellen met een vallende klep, terwijl de op Frankrijk georiënteerde legers veelal een ietwat joyeuser model droegen met een rechte lakklep (België, Luxemburg, Zwitserland). Zelfs in het 'Wilhelmische' Duitsland werden in de legers van Saksen en Wurtemberg toen ook kepies gedragen ! In Italië droeg men tot de invoering van de platte pet in 1934, bij de veldtenue voor officieren soms zéér hoog uitgevoerde en rijk van borduurwerk en galons voorziene exemplaren. Ook in landen als Spanje, Albanië, Yoegoslavië, Griekenland, Ierland en de Baltische staten waren er kepies, die qua vorm en verdere uitvoering dikwijls typerend waren voor die naties.

Met de Tweede Wereldoorlog zou véél op dit gebied voorgoed verdwijnen. Kepies waren nu eenmaal 'kinderen van hun tijd', modeverschijnselen in legers. Dat men bij de samenstelling van dergelijke hoofddeksele dikwijls het oog liet vallen op andere, reeds bestaande modellen, wat 'spiekte' bij buitenlandse exemplaren, is alleszins begrijpelijk, want vóór 1940 was het namelijk zelfs een goed gebruik van legers, elkaar op de hoogte te houden van de allerlaatste

ontwikkelingen op uniform- en uitrustingsgebied. Over en weer schonk men soms complete collecties van de allerlaatste snufjes. In het depot van het legermuseum te Delft is een dergelijke omvangrijke collectie aanwezig van diverse buitenlandse legers, e.e.a. reeds geschonken vóór 1914.

Tenslotte mag gesteld worden, dat de Nederlandse grijze kepie en dan vooral het model uit de jaren 1930-1940, waarop de traditionele details op verantwoorde en smaakvolle wijze waren aangebracht, een goed hoofddekseel was voor zijn tijd! Van 1916 tot 1939 hebben vele honderdduizenden militairen in ons vaderland zowel model als buitenmodel exemplaren gedragen. De legerleiding maakte via legerorder No 465 van 1939 voorgoed een einde aan dit roemruchte hoofddekseel, door in verband met de mobilisatie het dragen ervan voor het overgrote deel van het leger te verbieden. Daarom hebben we er nu nog eens over geschreven en getekend.